

Tapusi sava Ukrainai, stiprybės semiasi Lietuvoje – giminaičių, artimųjų, bičiulių ir kraštiečių būryje

universiteto, kuris ukrainiečių kalba išleido jos knygą. Autorėi buvo malonu įteikti ministrai šią savo knygą su autografu, pristatyti savo straipsnių ukrainiečių kalba parodėlę. Ministras buvo nustebintas dr. A. Vasiliauskienės darbų gausa.

Tautų bendradarbiavimo įrodymą – A. Vasiliauskienės knygos pristatymą Ukrainos ambasadoje – Šiaulių universiteto rektorius prof. Vincas Laurutis įvertino kaip reikšmingą istorinį ir kultūrinį mūsų šalių bendradarbiavimo faktą. Jis priminė, kad Šiaulių universitetas bendradarbiauja su Ukrainos Chmelnickio miestu. Rektorius perdavė Ukrainos ambasadai savo vadovaujamo universiteto padėką, nes nuolat sulaukia ambasados dėmesio ir pagalbos rengiant ukrainistikai skirtas mokslines konferencijas, kurios juk taip pat yra puikus abipusio bendradarbiavimo įrodymas. Šie ryšiai dar labiau sustiprės, nes Šiaulių universitete kuriamas Lituaniškos-ukrainistikos tyrimų ir studijų centras, kuriam vadovaus A. Vasiliauskienė.

Šiaulių universiteto Istorijos katedros vedėja dr. Rita Trimonienė pristatė prof. Vytauto Andriulio atsiliepimą apie A. Vasiliauskienės knygą. Recenzentas pabrėžia Lietuvos Statutų (1529, 1566 ir 1588 m.) reikšmę ne tik LDK, kurią sudarė lietuvių, baltarusių ir ukrainiečių tautos, bet ir išskirtinę vietą Europos etninės minties erdvėje. Pirmasis ir Trečiasis Lietuvos Statutai pasiekiami platesniam tyrinėtojų būriui, nes jau yra parengti ir išleisti akademiniai leidimai, o Antrasis Lietuvos Statutas pasirodė besąs labiausiai nuskriaustas, nes jį aptinkame tik trijuose leidimuose, kurie gerokai nutolę nuo pirminio teksto.

Kuo jis svarbus Ukrainai? Po Liublino unijos 1569 m., kai dešiniakrantė Ukraina tapo Lenkijos karalystės dalimi, tose teritorijose ALS galiojo kone 300 metų. Tad šis kraštas gyveno pagal ALS nuostatas.

Aukso žvaigždė dar laukia

Dr. Aldonos Vasiliauskienės pagerbimą Ukrainos ambasadoje mokslotyriminė prof. Ona Voverienė įvertino kaip Lietuvos mokslo ir kartu lietuvių tautos pagerbimą. Knygos autorę kalbėtoja įvertino kaip vieną darbščiausių ir produktyviausių Lietuvos mokslininkių, dirbančių unikaloje srityje – istorijos

ir teologijos mokslų sandūroje. Kito tokio mokslininko Lietuvoje nėra, kuris per Nepriklausomybės metus būtų nuveikęs tiek daug šios srities tyrinėjimų bare. Be šios tematikos darbų mūsų mokslas, pasak prof. O. Voverienės, daug prarastų ir mokslinė, ir kultūrinė prasme – būtų nevisavertis. Be to, tai Lietuvos ir Ukrainos mokslo sandūra, tilto tiesimas į geresnį dviejų tautų tarpusavio pažinimą ir supratimą.

Praėjusį rudenį dr. A. Vasiliauskienėi buvo įteiktas Šventojo Tėvo Benedikto XVI Palaiminimo raštas, kurį išrūpino Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino generalinė kurija Romoje – tai katalikiškos veiklos Lietuvoje ir Ukrainoje įvertinimas. Jos gimtosios parapijos Svėdasų bažnyčioje Anykščių dekanas kun. Stanislovas Krumpiauskas dr. A. Vasiliauskienėi įteikė dar vieną Popiežiaus Benedikto XVI Palaiminimo raštą. Retas atvejis, kad tas pats Popiežius vienam asmeniui tais pačiais metais įteiktų du Palaiminimo raštus. Tai įrodymas, kad mokslininkės darbai pastebimi ir vertinami.

Ukrainos ambasados darbuotojai apgailestavo, kad dėl autobuso gedimo į Vilnių negalėjo atvykti Lvovo nacionalinio Ivano Franko universiteto rektorato atstovai ir istorikai, kurie rengėsi dalyvauti A. Vasiliauskienės knygos pristatyme. Būtų atvažiavę ne tuščiomis rankomis: dr. A. Vasiliauskienėi jie turėjo atvežti neįprastą apdovanojimą – Aukso žvaigždę. Vadinasi, malonios akimirkos dar laukia ir ateityje.

Gediminas Zemlickas

Brangiausi iš visų jubiliejiniiais metais gauti apdovanojimų – Popiežiaus Palaiminimo raštai. Su antruoju Šventojo Tėvo Benedikto XVI Palaiminimo raštu

Kai visus jaudino pats žodis „lazeris“ (2)

Pradžia Nr. 2

Anatolijus Masalovas yra garsiojo FIAN'o darbuotojas – Rusijos mokslų akademijos P. Lebedevo Fizikos instituto Optikos skyriaus G. Landsbergio optikos laboratorijos vedėjas. Vilniuje svečias skaitė kelias paskaitas, apsilankė Fizikos instituto ir Vilniaus universiteto Kvantinės elektronikos katedros laboratorijose bei Lazerių tyrimų centre, susipažino su lazerių technologijų bendrovėmis – EKSPLO, STANDA ir Šviesos konversija. A. Masalovas susitiko su Lietuvos mokslų akademijos tikraisiais nariais Algiju Petru Piskarsku ir Juru Požela, neaplenkė ir *Mokslo Lietuvos* redakcijos. Už tai redakcija dėkinga dr. Vidimantui Kabelkai, kurio mintimis taip pat praturtiname antrąją šios publikacijos dalį.

Manome, kad pašnekovų mintys sudomins ne vien fizikus, bet ir lazerių kūrimo istorija besidominčius skaitytojus. Pagaliau tai nėra vien po storu dulkių sluoksniu palaidota istorija, nes joje atsispindi ir labai svarbi aukštos kvalifikacijos specialistų rengimo patirtis.

Kaip JAV siekė priblokšti Tarybų Sąjungos lazerių kūrėjus

Kokie lazeriai buvo naudojami termostandui reakcijai sukelti ir palaikyti?

A. Masalovas. Neodimio lazeriai, sudaryti iš tam tikrų stiklinių strypų, į kuriuos injekuoti neodimio jonai. Tai buvo vienas labiausiai pavykusių lazerių, pradėdant nuo lazerių bumo ir baigiant mūsų laikais. Neodimio lazeriai ligi šiol sėkmingai naudojami.

Kas tuo metu pirmavo kuriant neodimio lazerius – Tarybų Sąjunga ar JAV?

A. Masalovas. Man atrodo, kad pradiname neodimio lazerių kūrimo etape neatsilikome nuo amerikiečių. Tačiau aštuntojo dešimtmečio pabaigoje pajutome, kad atsiliekame.

Kur JAV buvo svarbiausias to tipo lazerių kūrimo centras?

A. Masalovas. Lourenso Livermore nacionalinė laboratorija (*Lawrence Livermore National Laboratory*). Tai uždaro tipo laboratorija, kurioje buvo kuriami itin galingi lazeriai. Ten radosi ir amerikiečių valdomų branduolinių reakcijų projektai. Amerikiečiai iš tikrųjų pasinaudojo N. Basovo idėja. Livermore laboratorija ją pasigavo ir įgyvendino – emė kurti labai galingus lazerius.

Pamenu, kaip amerikiečiai nutarė mus psichologiškai paveikti. Jie pasikvietė į JAV N. Basovą ir leido jam apsilankyti Livermore nacionalinėje laboratorijoje. Amerikiečiai siekė N. Basovą priblokšti savo laimėjimais lazerių kūrimo srityje, taip pat tada N. Basovui buvo duota suprasti, kaip smarkiai Tarybų Sąjunga šioje srityje atsilieka. Tuo metu jau buvo akivaizdu, kad siekdama neatsilikti nuo JAV Tarybų Sąjunga jau nebegali sau leisti tokių milžiniškų išlaidų, kokias į lazerių kūrimo darbus nukreipė JAV.

N. Basovas JAV lankėsi ne vienas, bet su visa palydovų svita. Kai kurie iš jų dar tebedirba FIAN'e, su jais labai įdomu prisiminti tuos įvykius ir visas peripetijas.

Visa tai sietina su amerikiečių vadinamąja „žvaigždžių karų“ programa, kuri neatsiejama ir nuo JAV prezidento Ronaldo Reigano vardo?

A. Masalovas. Taip. Ligi tol amerikiečiai bijojo, kad galime nugvelbti jų paslaptis. Tam tikru metu jie paju-

to savo jėgą ir pamėgino N. Basovą ir jo komandą išmušti iš pusiausvyros. Tai vyko apie 1982–1983 metus.

Originalios mintys taip ir nevirsdavo kūnu

Kaip manote, ar iš tiesų devintojo dešimtmečio pradžioje Tarybų Sąjungos lazerių kūrėjai jau buvo smarkiai atsilikę nuo amerikiečių ir tas atsilikimas nuolat didėjo?

A. Masalovas. Mes pradėjome atsilikti ne moksle, bet tose srityse, kur reikėjo milžiniškų investicijų. To meto Tarybų Sąjungos įvairių sričių mokslas buvo labai aukšto lygio, ir tą pripažindavo visi vertintojai, taip pat ir amerikiečiai.

Galima įtarti, kad mano lūpomis kalba nacionalinės savivarbos jausmas. Tačiau lygindamas mokslinę vertę „čia ir ten“, visada įsitikindavau, kad mūsų mokslininkai nė kiek nenusileido geriausiems pasaulio tos srities atstovams. Mūsų mokslininkai visada turėdavo originalių idėjų, bet kur buvo mūsų silpnybės? Kai tik kildavo nauja idėja, jos techninis įgyvendinimas pasirodydavo neįmanomas esamomis sąlygomis arba užsitęsėdavo metų metus. O Vakarų mokslininkai, pasigavę mūsų idėjas, bemat įgyvendindavo ir darydavo didelį šuolį į priekį.

Klasikinis Vladileno Stepanovičiaus Letochovo pavyzdys. Tai labai žymus mokslininkas, ryški asmenybė, kurią išugdė N. Basovas. Beje, galiu pasididžiuoti, kad V. Letochovas buvo mano diplominio darbo institute, t. y. FIAN'e, recenzentas.

Dr. Vidimantas Kabelka. V. Letochovas buvo garsiųjų Vilniaus tarptautinių lazerių taikymo mokyklų ISLA (*International School on Laser Application*) iniciatorius. Jis 1977 m. atvyko į Vilnių, apsilankė pas akademiką Jurgį Viščaką ir dabartinį taip pat akademiką A. P. Piskarską, pasiūlė jiems puikų dalyką: reguliariai rengti pasaulinio masto tarptautines lazerių taikymo mokyklas, kviestis į jas geriausius pasaulio lektorius. Vilnius, sakė V. Letochovas, tam puikiai tinka, nes tai vakarietiško tipo miestas, kur išplėtotą infrastruktūrą – daug gerų restoranų, kavinių, viešbučių, geras aptarnavimas, lietuviai punktualūs ir tvarkingi žmonės, kuriais galima pasikliauti.

Dr. Anatolijus Masalovas „Mokslo Lietuvos“ redakcijoje

Man yra tekę tose ISLA mokyklose būti moksliniu sekretoriumi, tad galiu patvirtinti, kad V. Letochovas itin atsakingai pasirinkdavo lektorius – rinkdavosi geriausius. Buvo siekiama aukšto tarptautinio mokymų lygio, ir iš tiesų į Vilnių atvykdavo vieni geriausių to meto lazerių specialistų iš viso pasaulio.

Kaip nuplaukdavo geros idėjos

Kur buvo V. Letochovo nesėkmės priežastis, apie kurią, gerbiamasis Anatolijau Viktorovičau, užsiminėte?

A. Masalovas. V. Letochovas buvo tipiškas naujovių generuotojas. Viena iš daugelio puikių jo idėjų buvo atomų šaldymas lazerio spinduliais. Su Viktoru Balykinu V. Letochovas atliko ir pirmuosius eksperimentus, kurie patvirtino norimus efektus. To eksperimento rezultatai buvo pagarsinti mokslinėje spaudoje, idėją pasigavo amerikiečiai ir prancūzai. Jie taip išstobulino eksperimentus ir pasiekė tokias kiekybines charakteristikas, žodžiu, nuėjo labai toli į priekį.

V. Letochovo prioritetas nuplaukė negrįžtamai?

A. Masalovas. Formaliai lyg niekas ir neneigė V. Letochovo prioriteto – nei dėl pačios idėjos, nei dėl jos pateikimo laiko. Tačiau kas atsitiko? Po V. Letochovo į tą kryptį atėję prancūzai ir amerikiečių mokslininkai pasiekė labai gerų rezultatų, parašė daugybę puikių straipsnių ir studijų – tai didžiulis tyrimų klotas. O V. Letochovas liko šesėlyje.

Socialinės sistemos, ribotų galimybių auka?

A. Masalovas. Taip, kaip ir daugelis kitų mūsų mokslininkų. Amerikiečiai ir prancūzai, reikėsi toje pačioje srityje, gavo didžiulį savo valstybių finansavimą perspektyviems tyrinėjimams, savo šalių vyriausybės įrodė tų darbų reikšmingumą. Negalėčiau teigti, kad V. Letochovo sekėjai būtų buvę akli kopijuotojai – ne. Jie tikri mokslininkai ir dirbo labai solidžiai. Už atomų šaldymą pasitelkiant lazerio spinduliuotą buvo gauta ir Nobelio premija, bet tarp laureatų V. Letochovo nėra.

Žinoma, juk ir Nobelio premijų komitete dirba žmonės. Jie

Nukelta į 14 p.

Atkelta iš 11 p.

gali klysti, ne visada visiškai objektyviai vertinti mokslininkų įnašą į mokslo raidą. Klaidų pasitaiko daug, kaip ir skirstant bet kurias kitas premijas. Nobelio premijų komitetui įtaką daro ir politinio gyvenimo realijos. Akivaizdu, kad V. Letochovas buvo nuskriaustas. Jeigu jūs dabar čia bendrautumėte ne su manimi, o su V. Letochovu, tai jis nebūtų toks olimpiškai ramus. Tai visiškai žmogiškai suprantama. Vertindamas iš šalies galėčiau pasakyti, kad V. Letochovo neįvertinimo atvejis – tai Nobelio premijų komiteto klaida.

Kunkuliuojantis Jurgio Viščako vulkanas

Ar visoms tuometinėms sąjunginėms respublikoms „stiprus centras“, kaip tada buvo vadinamos vadovaujamos Maskvos struktūros, skyrė tiek pat dėmesio? Turiu mintyje pirmiausia mokslo plėtojimą sąjunginėse respublikose. Pagal kokį kriterijų buvo pasirenkama, kokias perspektyvias mokslo sritis plėtoti vienoje ar kitoje respublikoje?

A. Masalovas. Bendra Tarybų Sąjungos vyriausybės viešai deklaruojama politika buvo tokia, kad kiekviena sąjunginė respublika privalo turėti savo mokslų akademią, plėtoti savo mokslines mokyklas ir t. t. Tačiau praktiškai buvo neįmanoma, kad visos respublikos vienodai plėtotų mokslą. Štai Uzbekistanas. Ten mokslinių tyrinėjimų prestižas tarp vietos gyventojų buvo ir liko labai žemas. Suprantama, kad esant tokiai padėčiai, sunku laukti bent kiek reikšmingesnių mokslinių mokymų susiformavimo. Todėl Uzbekistano moksle išties ryškių asmenybių buvo nedaug, nors, žinoma, pavienių stiprių mokslininkų buvo ir ten.

Kitas pavyzdys – Baltarusija. Šioje respublikoje susiformavo labai perspektyvios mokslinių tyrinėjimų kryptys, stiprios mokslinės mokyklos. Sakyčiau, kad lemiamą reikšmę turėjo labai aukštas mokslinės veiklos prestižas Baltarusijos visuomenėje. Daugelio Baltarusijos mokslo institutų darbai buvo vertinami ne prasčiau už tuometinių Maskvos institutų. Labai panaši padėtis susiklostė Lietuvoje.

Labai įdomu išgirsti Jūsų nuomonę apie tuo metu Lietuvoje plėtotą mokslą.

A. Masalovas. Man artimesni ir geriau žinomi fizikos mokslo reikalai Lietuvoje, tiksliau eksperimentinės fizikos, nes kitų krypčių ir konkrečių mokslų nedrįsčiau vertinti. Lietuvos fizikoje, kaip man atrodė žvelgiant iš Maskvos, esminį vaidmenį atliko dvi išskirtinės asmenybės: akad. Jurgis Viščakas ir akad. Juras Požela, – dabar irgi esu tos pačios nuomonės. Norėčiau, kad mane teisingai suprastų *Mokslo Lietuvos* skaitytojai: su šiomis asmenybėmis man tekdavo dažniausiai bendrauti, tad kitų žymių taip pat ir kitų krypčių fizikos mokslo asmenybių paprasčiausiai galėjau nepažinti.

Tai štai J. Viščakas – tikras mokslo lokomotyvas, motoras. Jis darė viską, kad Lietuvos fizikai atliktų labai ryškius mokslinius darbus. Jis savo entuziazmu sugebėdavo užkrėsti jaunimą, mokėdavo gauti fizikams reikalingų didžiulių lėšų. Kur pasirodydavo J. Viščakas, visa pradėdavo virte virti, tiesiog kunkuliuoti.

Su J. Požela man teko mažiau bendrauti, bet visą laiką apie jį girėdavau. J. Požela ir J. Viščakas Lietuvoje ir ėmė plėtoti puslaidininkų fizikos mokslą – tai buvo jūdvieji „arkliukas“. Tačiau pasaulyje kilo lazerių bumas ir J. Viščakas tuojau pat metėsi iš puslaidininkų tyrinėjimo į lazerių kūrimą. Tai

Kai visus jaudino pats žodis „lazeris“ (2)

Lankantis Vilniaus universiteto Fizikos fakulteto Kvantinės elektronikos katedroje. Katedros vedėjas prof. Algis Petras Piskarskas, dr. Valentina Masalova, dr. Anatolijus Masalovas ir dr. Vidimantas Kabelka

visai atitiko jo kunkuliuojantį temperamentą ir nuolatinį naujovių alkį.

V. Kabelka. Prof. J. Viščakas 1960–1977 m. Vilniaus universitete buvo Puslaidininkų fizikos katedros vedėju, o 1977 m. tapo Fizikos instituto direktoriumi. Suprantama, kad institute negalėjo tęsti Vilniaus universiteto Puslaidininkų fizikos katedroje pradėtų darbų, nes tai buvo Puslaidininkų fizikos instituto tematika. Pastarajam institutui vadovavo akad. J. Požela. Beje, J. Viščakas ir J. Požela buvo labai geri draugai, o jų vadovaujami institutai buvo Neries pakrantėje, dabartinėje A. Goštauto gatvėje. Visiškai suprantama, kad naujovėms visada labai atviras J. Viščakas užsidegė lazerių kūrimo idėja. Be instituto direktoriaus pareigų nuo 1979 m. jis dar buvo Lazerinės optoelektronikos skyriaus vadovas.

„Lietuviškasis desantas“ Maskvoje

Kokiomis mokslinėmis pajėgomis XX a. 8-ąjį dešimtmetį galėjo remtis J. Viščakas, vadovaudamas taip pat ir lazerių kūrimo darbams?

A. Masalovas. Apie „lietuviškąjį desantą“ Maskvos universitete geriau žino kolega V. Kabelka, aš tik galėčiau priminti, kad tai irgi sietina su lazerių bumu, kuris turėjo didelių padarinių ir Lietuvoje pradėta ugdyti pirmajai fizikos lazerininkų kartai.

V. Kabelka. Akad. Povilas Brazdžiūnas, ilgametis Vilniaus universiteto Eksperimentinės fizikos katedros vedėjas (1944–1960 m.), tuo metu vadovavęs Radiofizikos katedrai (1960–1970 m.), į Maskvos universitetą tęsti studijų 1962 m. išsiuntė Ireną Gulbinaitę, Evaldą Maldutį, Algį Petrą Piskarską, Algirdą Petrą Stabinį ir Kazimierą Burneiką. Iš Maskvos septintojo dešimtmečio pabaigoje ėmė grįžti pirmieji mūsų lazerių fizikos specialistai.

A. Masalovas. Tuo metu visus jaudino jau pats žodis *lazeris*, tad baigę Maskvos universitetą, kai kurie ten net apsigynę disertacijas lietuviai, lazerių fizikos specialistai galėjo labai sėkmingai pradėti darbuotis Lietuvoje. Tuo metu Vilniaus universitete ir Puslaidininkų fizikos institute buvo plėtojamas lazerių mokslas. Ypač išskirčiau A. P. Piskarsko mokslinę ir organizacinę veiklą Vilniaus universitete.

Iš Puslaidininkų instituto į Fizikos institutą perėjęs dirbti E. Maldutis savo skyriuje jau turėjo veikiantį lazerį. Jo darbų tematika buvo apibrėžta: skaidriųjų medžiagų optinių savybių

keitimas ir jų suardymas lazerine spinduliuote. Fizikos institute naujų lazerių kūrimui vadovavęs J. Viščakas sugebėjo pritraukti daug gabaus jaunimo. Vienas iš jų – kolega V. Kabelka, pirmasis iš lazerių mokslo apsigynęs tuometinę mokslo kadidato disertaciją Vilniaus universitete (vadovai A. P. Piskarskas ir A. Stabinis). Fizikos institute vadovaujamas J. Viščako, V. Kabelka su bendradarbiais, kaip sako rusai, „juodai arė“. Per 10–15 metų Lietuvoje, galima sakyti, tuščioje vietoje buvo sukurtas lazerių mokslas ir lazerių gamyba. Sakydamas „tuščioje vietoje“, mintyje turiu ne puslaidininkų fizikos laimėjimus, kurie tuo metu buvo gana solidūs. Štai lazeriai Lietuvoje buvo visiškai naujas dalykas.

Kaip jums atrodo, kodėl Lietuvoje nebuvo pradėti kurti puslaidininkų lazeriai?

A. Masalovas. Pati puslaidininkų lazerių kūrimo idėja gimė Maskvoje, jos autorius buvo Olegas Krochinas. Tai buvo A. Basovo bendradarbis. Kai ši idėja buvo išrutuliuota, N. Basovas metė didžiules mokslines pajėgas jai įgyvendinti. Tarp kitų, kurie ėmėsi šios problemos, buvo Anatolijus Rajevskis, Jurijus Popovas ir kiti žinomi fizikai. Nei J. Požela, nei J. Viščakas nepasuko šiuo keliu. Kodėl – man sunku pasakyti, bet J. Viščakas pasirinko kitokių lazerių kūrimo kelią.

V. Kabelka. J. Viščakas moksle buvo didelis demokratas. Kai iš Fizikos ir matematikos instituto išsirutuliojo atskiri Fizikos bei Matematikos ir kibernetikos (dabar – Matematikos ir informatikos) institutai, tai J. Viščakas kaip Fizikos instituto direktorius mus skubino kuo greičiau sukurti ir paleisti lazerį. Pamenu, J. Viščakas mane pasikvietė ir įpareigojo būti ką tik sukurtos skyriaus, kuriam pats ir vadovavo, vadovo padėjėju. Kai paklausiau, ką turėsiu daryti, akademikas pareiškė: „Daryk viską, kad mūsų skyriuje kuo greičiau būtų paleistas lazeris“. Štai tada, teisus dr. A. Masalovas, mes su bendradarbiais „juodai arėme“. Prieš tai buvau nemažai išmokęs dirbdamas su buvusiu savo vadovu prof. A. P. Piskarsku.

Vadinasi, tuo metu imtis problemiško, labai didelių pastangų reikalaujančio puslaidininkų lazerių kūrimo buvo pernelyg ilgas kelias?

A. Masalovas. Visiškai suprantu J. Viščaką: reikėjo imtis to, kas galėjo būti greičiausiai sukurta. J. Viščakas siekė kuo greičiau pradėti dirbti su lazeriu. Todėl pasirinko paprastesnį ir tuo metu patikimesnį kelią.

V. Kabelka. J. Viščakas kasdien

ateidavo į laboratoriją ir teiraudavosi, kaip sekasi. Kai paleidome savo kuriamą lazerį ir gavome pirmą spindulį, tuojau paskambinau J. Viščakui. „Akademike, veikia.“ – „Kas veikia?“ – „Tai, ko Jūs labiausiai pagaidavote.“ – „Šaunuoliai. Rytoj pasirašau įsakymą, kad būtų paskirtos premijos.“

Kaip užsimezgė ryšiai

ML. Kada užsimezgė Jūsų, gerbiamas Anatolijau Viktorovičia, ryšiai su kolegomis iš Lietuvos?

A. Masalovas. Užsimezgė tada, kai Fizikos institute V. Kabelka su bendradarbiais savo skyriuje paleido pirmąjį lazerį. Visai suprantama, kad jiems tuojau kilo mokslinės tematikos pasirinkimo klausimas: vienas dalykas „užkurti“ lazerį, bet ką daryti toliau, jam pradėjus veikti? Reikėjo rasti tinkamą tyrinėjimų sritį. Taip atsitiko, kad ir su manimi V. Kabelka mėgino aiškintis įvairius klausimus, ir mums pavyko rasti bendrą kalbą. Tai labai svarbu, ir moksle ne visada pavyksta, nes tai priklauso ne vien nuo pačių žmonių noro.

Prisimenu, kaip apsilankiau Fizikos institute, V. Kabelkos laboratorijoje. Maloniai nuteikė tai, kad lietuviai tada sugebėjo sukurti labai modernų lazerį. Jis buvo aprūpintas vienu geriausių to meto kompiuteriu *Elektronika D3-28*. Žinoma, tų kompiuterių nereikėtų lyginti su dabartiniais, nes dirbti su jais buvo tikras košmaras. Kompiuterių mikroschemos nuolat „išeidavo iš rikiuotės“. Vis dėlto V. Kabelkos lazeris veikė, ir tai mane maloniai nustebino. Galėjau įvertinti, nes FIAN'e dirbau prie pikosekundinių lazerių kūrimo. Kai pikosekundinį lazerį pamačiau V. Kabelkos laboratorijoje, beliko tik pasveikinti lietuvius. Tuo labiau, kad tai buvo padaryta su išmanymu.

Daug vėliau iš Fizikos instituto padalinio išsirutuliojo EKSMa įmonė, kuri savo pikosekundinių lazerių gamybai pasirinko kaip tik V. Kabelkos su bendradarbiais sukonstruotą lazerį.

Kaip atsirado „Vijuka“

V. Kabelka. Iš pradžių dar nebuvo EKSMOS, buvo Bandomoji lazerinės ir elektronikos technikos gamykla prie Fizikos instituto. Pirmasis lazeris, kurį ši gamykla pradėjo gaminti, buvo pavadintas *Vijuka*. Kai kas mėgino iššifruoti tą pavadinimą pagal mano vardo ir pavardės pirmuosius skiemenis: *Vidimantas*

Kabelka Jono. Keistai atrodė, kad iškreiptas tėvavardis, *ju* atsidūrė prieš pavardės skiemenį *ka*. O tą vardą reikėjo iššifruoti visai kitaip: *Viščakas Jurgis Karolio*. Taigi lazerį pavadiname mūsų akademiko garbei. Iš pradžių buvau parašęs pavadinimą *Jukavi*. Parodžiau savo tėvui kalbininkui Jonui Kabelkai. Jis mane išjuokė: „Ka, gal tu esi indėnas? Kivi, jukavi...“ Tada pradėjau tuos skiemenis perrašinėti ir išėjo žodis *Vijuka*. Labai vykęs pavadinimas.

Atėjau pas akad. J. Viščaką ir sakau: „Akademike, Jūs nuo šiol turite savo lazerį“. Būtumėte matę, kaip apsidžiaugė akademikas. Jis džiaugėsi kaip išsvajotą žaislą gavęs vaikas.

Štai šis lazeris ir tapo EKSMa gaminamų lazerių prototipu.

A. Masalovas. Galiu patvirtinti, kad tas pikosekundinis lazeris, kurį Vilniuje su bendradarbiais sukūrė V. Kabelka, niekuo nesiskyrė nuo tų lazerių, kuriuos tuo metu buvo galima pamatyti autoritetingiausiose Maskvos instituteuose. Kai kuriais atžvilgiais vilniškis lazeris net buvo geresnis. Jis buvo sukurtas pagal geriausią to meto lygį, koks buvo įmanomas Tarybų Sąjungoje.

V. Kabelka. Kolega Anatolijus tuo metu sėkmingai naudojo pikosekundinį lazerį, ir jo taikymo aspektai mums buvo labai aktualūs.

A. Masalovas. Tuo metu dirbau su stiklo lazeriu ir jo charakteristikos buvo gerokai kuklesnės, V. Kabelkos lazeriui jis gerokai nusileido. Pagaliau ir vilniečių galimybės buvo geresnės, nes J. Viščakas jiems sudarė labai geras darbo sąlygas.

Gyvybingos idėjos yra elegantiškos

V. Kabelka. Tuo metu labai gerus ryšius buvome užmezgę su Novosibirsko mokslininkais, iš jų gavome automatizavimo priemonių. Geri jauni darbuotojai dirbo ir mūsų grupėje: Viktoras Syrusas, Andrejus Michailovas. Prisimenu, kaip 1981 ar 1982 m. į Vilnių atvykęs A. Masalovas mūsų grupei surengė seminarą, po kurio ėmė spindėti mūsų jaunimo akys. Taip būna, kai išgirsti visai naujų naudingų dalykų. A. Masalovas tada atsivežė bandinių ir pradėjo mūsų jaunimą mokyti atlikti eksperimentus su tomis medžiagomis. Tuo metu buvo labai aktualu dirbti su dažikliais. Tada susipažinome su labai originaliu tyrimo metodu. Po metų pagal tą metodiką atliktų eksperimentų rezultatus mes jau galėjome pateikti prestižiniam *JAV* žurnalui *IEEE Journal of Quantum Electronics*. Straipsnis buvo priimtas ir tai buvo akivaizdus įrodymas, kad dirbame teisinga kryptimi. Prisimenu A. Masalovo man duotą pamoką: „Vidai, neprasidėk su smulkmenomis, nes įstrigsi ir nieko nepadarysi. Idėja arba įgyvendinama iškart ir elegantiškai, arba ji negyvybinga“.

A. Masalovas. Vilniečiai buvo pasišovę kurti mokslą, o tam reikėjo idėjų.

V. Kabelka. Kolega Anatolijus atvažiuodavo į Vilnių ir sakydavo: „Turiu idėjų dviem seminarams“. Aš sakydavau: „Tolia, atvažiuvai tik kelioms dienoms. Mums reikia matuoti, matuoti ir dar kartą matuoti...“ Mes matuodavome iki išsekimo, bet seminarus taip pat sugebėdavome surengti. Tai buvo labai svarbu, nes kolegos Anatolijaus eksperimentai, kurių jis mus mokė, buvo puikūs. Jie labai praverė mūsų mokslinėje veikloje.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas